

УДК 657.6

**Т.О. Тарасова, канд. екон. наук, доцент, докторант
Харківський державний університет харчування та торгівлі**

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ БЕЗПЕРЕРВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджено вплив обліково-аналітичного забезпечення в системі управління ризиками підприємства в умовах нової парадигми безперервного ризик-менеджменту, що дозволяє збільшувати вартість бізнесу в умовах стійкого розвитку. Запропоновано новітню парадигму ризик-менеджменту в умовах безперервності діяльності. Зроблено висновок про необхідність формування обліково-аналітичного забезпечення на всіх етапах прийняття управлінських рішень за умови взаємодії ризик-менеджменту і системи бухгалтерського обліку, яка відповідає за формування інформаційних ресурсів для управління ризиками.

***Ключові слова:** ризик, ризик-менеджмент, новітня парадигма, безперервність, обліково-аналітичне забезпечення.*

Постановка проблеми. Економічна самостійність суб'єктів підприємництва передбачає повну відповідальність за результати діяльності з метою забезпечення безперервності діяльності. Це означає, що протягом ближчого майбутнього підприємство повинно перебувати в умовах економічної безпеки, найважливіша характеристика якої – відсутність загрози примусової ліквідації.

В умовах ринку господарюючий суб'єкт самостійно приймає управлінські рішення, це відбувається при невизначеності зовнішньої і внутрішньої фінансово-господарської середовища підприємства, тому виникають ризики, викликані відхиленнями фактичних результатів від запланованих. Дія будь-якого ризику викликає негативні наслідки (втрата інвесторів, кредиторів, провідною клієнтури і постачальників, скорочення обсягу продажів, невиправдане збільшення витрат, зростання не оплаченої вчасно дебіторської заборгованості, «проїдання» власних оборотних коштів і т.п.). Тому основним способом досягнення безперервності діяльності є забезпечення безпечних умов ведення бізнесу шляхом розробки системи заходів, спрямованих на максимально можливе скорочення таких небажаних наслідків.

В світлі світових тенденцій розвитку інформаційного суспільства лишаються актуальними рішення щодо методології ідентифікації ризиків в системі кількісної і якісної оцінки з урахуванням вимог ризик-менеджменту як наслідку трансформації механізмів глобалізації господарсько-фінансових відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику дослідницьких задач економічної категорії «ризик» та ризик-менеджмент досліджували відомі науковці, що стало результатом фундаментальних праць з управління ризиками в економічній діяльності (І.І. Вербицька, В.М. Жук, Т. Кун, І.А. Панченко, Н.Є. Стрельбицька та ін. Але всі вони присвячені дослідженню підприємницького ризику і ризикам, які стосуються державного регулювання, у той час, як область ризиків, що генерується системою бухгалтерського обліку, яка є забезпечувальною основою безперервності діяльності, все ще потребують ґрунтовних досліджень.

Більш того, на основі облікових даних ризик ідентифікується лише в 2 % випадків. Управління ризиками відбувається у фрагментарний спосіб, коли висновки подаються на основі інтуїції та власного досвіду без відповідного обліково-аналітичного забезпечення.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є визначення впливу обліково-аналітичного забезпечення в системі управління ризиками підприємства в умовах нової парадигми безперервного ризик-менеджменту, що дозволяє збільшувати вартість бізнесу в умовах стійкого розвитку.

Виклад основного матеріалу. У загальному вигляді ризик-менеджмент можна визначити як багатоступінчастий процес впливу на ризики, притаманні діяльності підприємства, спрямований на мінімізацію спектра впливу випадкових подій, здатних привести до фінансових втрат. Його головне цільове призначення – своєчасна ідентифікація і квантифікація ризиків згідно стратегічних цілей розвитку бізнесу з урахуванням часу і ресурсів.

Постійне зростання ризиків внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства, що пов'язано з глобалізаційними процесами, розвитком інформаційно-комп'ютерних технологій, нестабільністю законодавства та умов діяльності, призводить до того, що ризик займає провідне місце серед факторів формування прибутку [1, с. 52]. В наслідок того, що рикові відносини та зростаюча конкуренція не дозволяють з повною визначністю розрахувати діє суб'єктів господарювання, багато рішень доводиться приймати в умовах невизначеності, коли стратегічні завдання безперервної діяльності

обираються з декількох можливих варіантів, результат кожного з яких неможливо передбачити. В умовах невизначеності безперервне досягнення результату позитивного фінансового результату господарської діяльності є наслідком реалізації ефективних управлінських рішень.

Долучившись до наукового пошуку у галузі інституціональної теорії бухгалтерського обліку, доведено, що в основі функціонування нового наукового пізнання є його парадигма, яку, на думку відомого вченого з В.М. Жука, необхідно розглядати як сукупність узагальнених ідей, гіпотез, методологічних підходів, які розділяються науковим співтовариством і є прийнятними для інших інститутів та оформлені у вигляді наукових теорій [2, с. 43].

Перехід до нової парадигми управління ризиками передбачає, в першу чергу, необхідність трансформаційних змін свідомості управлінського персоналу щодо розуміння необхідності впровадження системи підвищення їх кваліфікації в частині: 1) вмінь формувати інформаційні запити адекватні потребам системного та комплексного управління ризиками; 2) навиків щодо адаптації інформаційної системи управління – систем бухгалтерського обліку до запитів користувачів з метою формування необхідного інформаційного забезпечення [1, с. 102].

Суттєвий вплив на розвиток теорії ризик-менеджменту у другій половині двадцятого сторіччя зробила стрімко розвиваюча дисципліна «філософія науки», яка започаткувала розвиток парадигми наукового пізнання. Один із засновників такого підходу, Т. Кун, запропонував схему революційного розвитку наукового пізнання. На його думку, наука визначає парадигму, яку можна сформулювати через генерацію наукових підходів, поглядів, невирішених питань [3, с. 92-96]. Згідно теорії Т. Куна розвиток парадигми ризик-менеджменту можна виділити наступні етапи:

- перед-наука, що знаходиться у процесі накопичення емпіричних знань та формування понятійного апарату;
- нормальна наука, коли відбувається отримання нових знань в рамках існуючої парадигми;
- революційна наука, коли здійснюється кардинальна зміна парадигми наукового пізнання.

Підтримуючи цю думку, вважаємо, що сучасну парадигму ризик-менеджменту можна подати у вигляді системи існуючих знань, яка сформована завдяки емпіричній основі (об’єктивна реальність у вигляді фактів господарського життя) та теоретичної основи (принципи, припущення, закони, концепції) (Рис. 1).

На початковому рівні ситуаційний ризик-менеджмент передбачає вибір методів управління, які відповідають поточній ситуації. Таким

чином, даний підхід передбачає фрагментарний, несистематичний характер впливу на ризик, коло керованих ризиків обмежений.

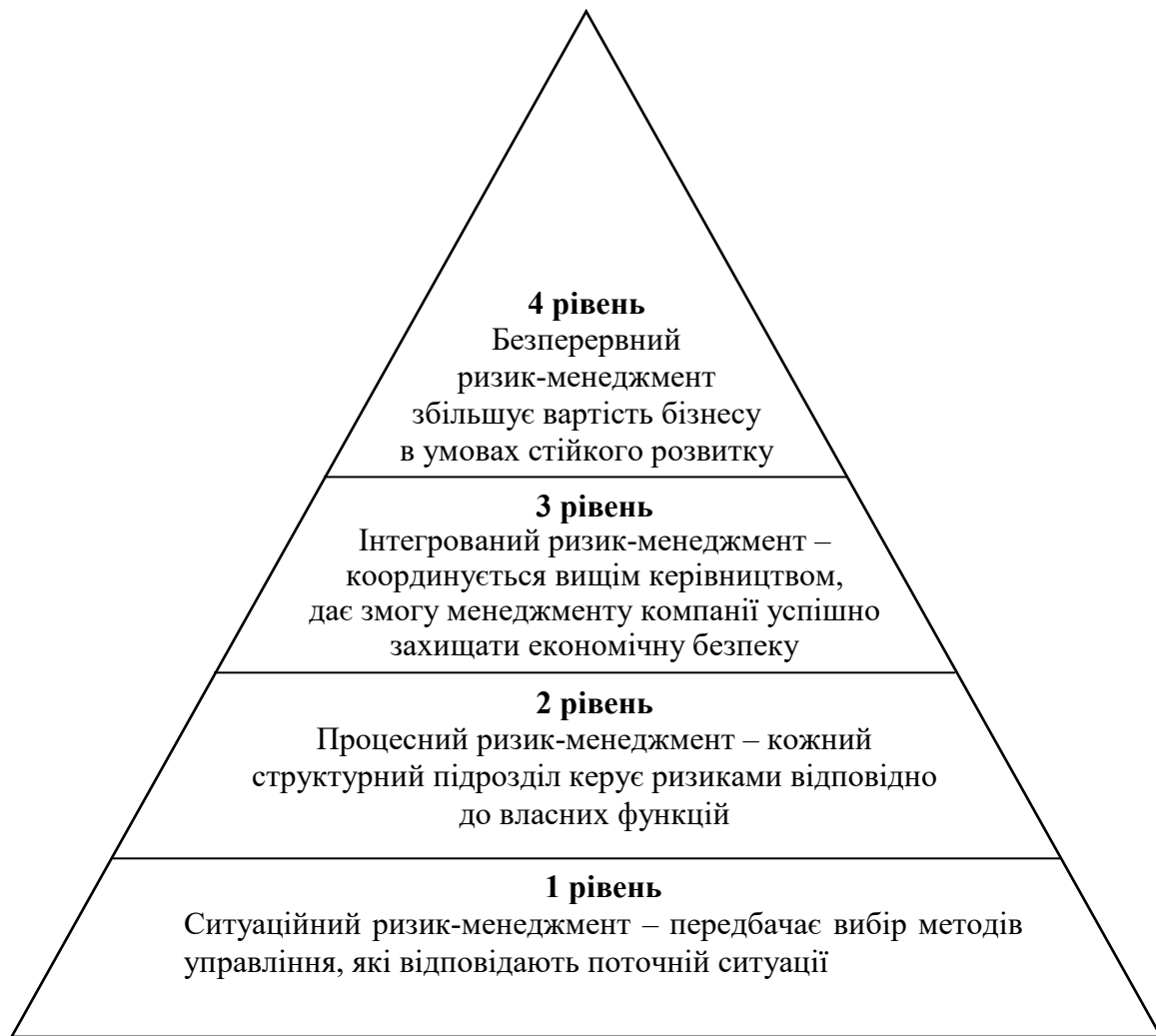

Рис. 1. Формування новітньої парадигми ризик-менеджменту в умовах безперервності діяльності

На другому рівні процесний ризик-менеджмент вирішується завдяки проведенню механічної систематизованої серії взаємозалежних управлінських функцій. Епізодичне управління здійснюється по мірі необхідності завдяки інструментам хеджування. Даний підхід, незважаючи на свою формалізацію, не вирішує питання комплексного проектування системи ризик-менеджменту, надаючи лише опис її процесної структури.

Інтегрований ризик-менеджмент «зверху вниз» здійснюється на рівні підприємства. Оскільки інтегрований ризик-менеджмент застосовують для управління пріоритетними ризиками, він дає змогу менеджменту компанії успішно захищати економічну безпеку наступним чином: по-перше, інтегрований ризик-менеджмент сфокусований на створенні стійких конкурентних переваг; по-друге, він оптимізує витрати на управління

ризиками і по-третє – допомагає вдосконалити виконання завдань компанії [4].

Безперервний ризик-менеджмент, який очолює парадигму управління ризиками, характеризується як динамічний процес в умовах безперервності, що охоплює всі сфери діяльності підприємства, в якому задіяні співробітники на різних рівнях управління. Безперервний ризик-менеджмент дозволяє підприємству збільшувати вартість компанії і передбачає єдність системи управління ризиками та загального менеджменту підприємства.

Нова парадигма передбачає запровадження заходів, які сприяють розширенню сприятливих можливостей і зниження загроз для забезпечення економічної безпеки. Такий підхід дозволяє здійснювати моніторинг в рамках безперервного ризик-менеджменту в системі раннього виявлення проблем, що виникають при забезпеченні безперервності діяльності підприємства. Сформоване в рамках нової парадигми управління ризиками обліково-аналітичне забезпечення можна розглядати як систему цілеспрямованого впливу на всі види ризику, що дозволяє нівелювати наслідки зміни економічної кон'юнктури та інвестиційного клімату, виявляти проблеми в русі фінансових потоків. Нова парадигма управління ризиками базується на понятті потенціалу життєвого циклу підприємства, яке використовується в системі менеджменту, і під яким науковці пропонують розуміти процес формування та розвитку зі створення системи його ресурсів, здібностей і компетенцій для досягнення визначених цілей діяльності, які змінюються за стадіями життєвого циклу, то його основними детермінантами мають виступати умови, за яких цей процес перетворюється із гіпотетично можливого в реальну дійсність [5, с. 143]. Як бачимо, науковці підходять до визначення потенціалу життєвого циклу з позицій ресурсного наповнення. Разом з тим, введення даного поняття в науковий обіг з бухгалтерського обліку вимагає адаптації його змісту до потреб обліково-аналітичного забезпечення, оскільки воно є ключовим при виконання наступних етапів безперервного ризик-менеджменту в рамках новітньої парадигми управління ризиками. Пропонуємо визначати потенціал життєвого циклу підприємства як сукупність обліково-інформаційних ресурсів у вигляді накопичених знань, що забезпечують потреби економічної безпеки за рахунок власних стратегічних ресурсів, які створюють об'єктивні передумови для подальшого успішного розвитку бізнесу в умовах невизначеності. Безперервне виявлення деструктивних тенденцій показників використання потенціалу життєвого циклу надає

можливість здійснення науково-технічної та організаційної діяльності у вирішенні завдань розвитку виробничої системи в цілому.

Подальші дії з розробки заходів визначення негативних факторів впливу на економічну безпеку передбачають визначення ризиків в системі обліково-аналітичного забезпечення: 1) в аспекті концепції виявлення негативних подій, що призводять до негативних наслідків для підприємства у вигляді збільшення витрат або знецінення активів – загрози; 2) в аспекті концепції виявлення негативних подій, що призводять до неотримання доходу або втрати частини прибутку - втрачена економічна вигода; 3) у рамках концепції ймовірнісного розподілу можливих результатів подій, які оцінюють через їх корисність або шкідливість, ефективність або неефективність, відповідність або невідповідність обраним критеріям в рамках теорії менеджменту – невизначеність. Як справедливо зазначає І. І. Вербицька, в умовах нестабільності економічної ситуації в країні проблема управління ризиком є постійною в діяльності будь-якого підприємства, здійснюючи прояв протягом усієї його діяльності, тому правильна оцінка ситуації і вибір методу управління, спрямовані на зниження ризику, є важливими інструментами в досягненні економічних цілей і бажаного результату [6, с. 283]. Тому наступні елементи системи безперервного ризик-менеджменту в рамках новітньої парадигми управління ризиками присвячено визначенню складу показників оцінки рівня ризику та розробці заходів нейтралізації та моніторингу ризику в умовах безперервності діяльності (рис. 2).

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що розробка заходів визначення негативних факторів впливу на економічну безпеку передбачає застосування нової парадигми безперервного ризик-менеджменту. Але інформативна система менеджменту не має обмежуватися лише інформування користувачів про існуючі ризики та загрози їх виникнення. Вона повинна надати оцінку їх можливого впливу на майновий та фінансовий стан. Разом з тим, вона не задовольняє цих вимог тому, що існує окремо від системи бухгалтерського обліку, в рамках якого реалізується функція загального циклу управління. Про це свідчить відсутність єдиних підходів до формування обліково-аналітичного забезпечення на всіх етапах прийняття управлінських рішень. Ця проблема вирішується за умови обґрунтування реалізації стратегії розвитку суб'єкта підприємництва і взаємодії системи ризик-менеджменту і системи бухгалтерського обліку, яка відповідає за формування інформаційних ресурсів для управління ризиками.

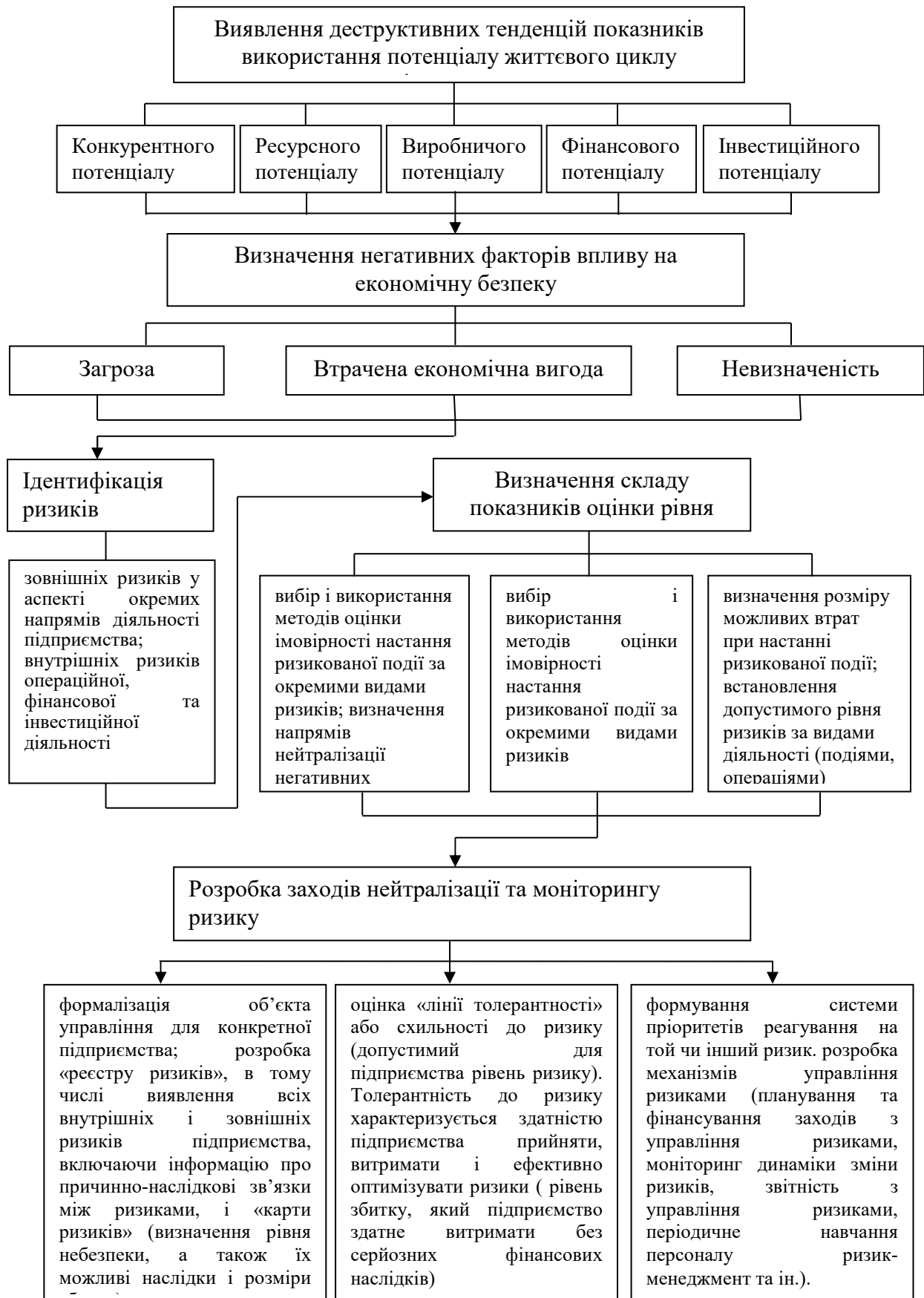

Рис. 2. Система безперервного ризик-менеджменту в рамках новітньої парадигми управління ризиками

Бібліографічний список: 1. Панченко І.А. Бухгалтерський облік прибутку в умовах трансформації підходів до системи управління: концептуальні засади: монографія / І.А. Панченко; Житомир. держ. технол. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2013. – 623 с. 2. Жук В.М. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки: монографія / В.М. Жук; Нац. наук. центр «Ін-т аграр. Економіки» Укр. акад. аграр. наук. – К.: ІАЕ, 2009. – 646 с. 3. Kuhn Thomas S., The Structure of Scientific Revolutions / Thomas S. Kuhn. - The University of Chicago Press Chicago and London, 1996. – 212 p. 4. Стрельбицька Н.Є. Інтегрований ризик-менеджмент – сучасний підхід до управління ризиками / Н.Є. Стрельбицька, Д.І. Боднар // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. пр. – Луганськ: вид-во СЛУ ім. В.Даля, 2011. – № 4 (40). – С. 111–118. 5. Краснокутська Н.С. Пріоритети формування та розвитку потенціалу торговельного підприємства на різних стадіях його життєвого циклу / Н.С. Краснокутська // Механізм регулювання економіки, 2010, – № 1. – С. 136–145. 6. Вербицька І. І. Ризик-менеджмент як сучасна система управління ризиками підприємницьких структур / І.І. Вербицька // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 5 (22). – С. 282–291.

Т.А. Тарасова. Фундаментальные положения учетно-аналитического обеспечения риск-менеджмента в условиях непрерывности деятельности. В статье исследовано влияние учетно-аналитического обеспечения в системе управления рисками предприятия в условиях новой парадигмы непрерывного риск-менеджмента, которая позволяет увеличивать стоимость бизнеса в условиях устойчивого развития. Предложено новую парадигму риск-менеджмента в условиях непрерывности деятельности. Сделан вывод о необходимости формирования учетно-аналитического обеспечения на всех этапах принятия управленческих решений при взаимодействии риск-менеджмента и системы бухгалтерского учета, которое отвечает за формирование информационных ресурсов для управления рисками.

Ключевые слова: риск, риск-менеджмент, новая парадигма, непрерывность, учетно-аналитическое обеспечение.

T. Tarasova. Fundamentals of accounting and analytical support of the risk management in the conditions of continuity of operations. In the article investigated the influence of accounting and analytical support in the risk management system of the enterprise within the new paradigm of continuous risk management, allows increasing the value of the business in the context of sustainable development. It is proposed a new paradigm of risk management in conditions of activity continuity in the form of existing knowledge system,

which formed on an empirical basis (an objective reality in the form of economic facts about life) and theoretical basis (the principles, assumption, laws and concept). Transition to a new paradigm of risk management implies the need for transformational change of consciousness management personnel to understand the necessity implementation of the system their professional development in terms of: 1) abilities generate information requests which appropriate to the needs of the system and complex risk management; 2) the skills for adaptation of management information system - accounting systems to needs of users in order to create the necessary information support. It was identified potential of the enterprise life cycle as a collection of accounting and information resources in the form of accumulated knowledge that ensure the economic security needs through its own strategic resources, which create preconditions for the further successful development of business in the conditions of uncertainty. Continuous detection of the destructive trends of life cycle use indicators the implement building provides an opportunity to scientific, technical and organizational activities in solving the problems of economic development of the system as a whole. Further actions for the development of measures determining the impact of negative factors on the economic security envisage the definition of risks in accounting and analytical support system: 1) 1) in the aspect of concept identifying adverse events leading to negative consequences for enterprise in the form of increased costs or impairment of assets - threats; 2) in the aspect of concept identifying adverse events leading to non-receipt of income or loss of part of the profit - the lost economic benefit; 3) under the concept of probability distribution of possible outcomes of events, which assessed their usefulness or harmfulness, effective or ineffective, conformity or nonconformity with the selected criteria in the framework of management theory - the uncertainty. It was concluded about necessity of forming accounting and analytical support in all stages of management decision-making in the interaction of risk management and accounting system, is responsible for the formation of information resources for risk management.

Keywords: risk, risk management, a new paradigm, continuity, accounting and analytical support.